

δ.

ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

Α. ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

1. Αλληγορία: Σε αυτό το σχήμα παρατηρείται μία μεταφορική έκφραση η οποία κρύβει νοήματα διαφορετικά από εκείνα που φανερώνουν οι λέξεις της. Η αλληγορία είναι, δηλαδή, μια εκτενής μεταφορά που καλύπτει όχι μια λέξη αλλά μια ολόκληρη φράση ή ολόκληρο κείμενο, είτε πεζό είτε ποιητικό, όπου υποκρύπτεται ένα διαφορετικό νόημα από εκείνο που φανερώνει η ιστορία. Η αλληγορία, λοιπόν, διακρίνεται/διαφέρει από τη μεταφορά και τη χρήση συμβόλων, καθώς αυτή μπορεί να εκτείνεται σε ολόκληρο το ποιητικό ή πεζό κείμενο, ενώ η μεταφορά και ο συμβολισμός περιορίζονται στο επίπεδο μιας λέξης ή φράσης.

- **Λειτουργία:** Η απόκρυψη του πραγματικού νοήματος γίνεται με στόχο την «αποκρυπτογράφηση» του από τον αναγνώστη, έτσι ώστε αυτός να προσεγγίσει και να κατανοήσει το νόημα μέσα από την υποβλητική δύναμη των αλληγορικών εικόνων και συμβόλων.
- Προσδίδει στα νοήματα υποβλητικότητα και καθιστά το μήνυμα περισσότερο αισθητό και ζωντανό, ενώ παράλληλα έχει αποτελεσματικότερη επίδραση στον αναγνώστη, γιατί απευθύνεται άμεσα στις αισθήσεις του και δεν έχει ψυχρό, διδακτικό τόνο.

Παραδείγματα

α) «Από την Φαντασίαν έως εις το Χαρτί. Είναι δύσκολο πέρασμα, είναι επικίνδυνος θάλασσα... Η πρώτη ζημία προέρχεται εκ της λίαν ευθράστου φύσεως των εμπορευμάτων τα οποία μεταφέρουν τα πλοία.» Κ. Καβάφης, «Τα πλοία»

Στην αλληγορία του Καβάφη οι ποιητικές ιδέες παρουσιάζονται ως πολύτιμα, αλλά άκρως εύθραστα εμπορεύματα, τα οποία κατά τη μεταφορά τους ζημιώνονται ή και καταστρέφονται εύκολα.

β) Ένας αϊτός περήφανος, ένας αϊτός λεβέντης/ από την περηφάνια του κι από τη λεβεντιά του/ δεν πάει στα κατώμερα να καλοξεχειμάσει,/ μόν' μένει πάνω στα βουνά, ψηλά στα κορφοβούνια (Αλληγορία για τον ανυπότακτο)

γ) «Σαν της είπα έτσι άναψε ο γιαιός και κάηκαν τα ψάρια» (= θύμωσε και έγινε έξαλλη).

δ) «Πούθε φυσάνε οι άνεμοι; και φέρνουνε το κύμα / πότε από δω, πότε από κει• γυρνάμε πάνω κάτω / με το μαύρο καράβι μας καταμεσής του πόντου / και τυραννιόμαστε πολύ στην τόση τρικυμία• / νερό η κουβέρτα γέμισε και τα πανιά σκιστήκαν / απ' άκρη σ' άκρη, κρέμονται μεγάλα τα κουρέλια• πάει, χαλαρώσαν τα σχοινιά»! (πολιτική αναταραχή) (Αλκαίος)

2. Αντίθεση: Όταν παρατίθενται και συσχετίζονται δύο έννοιες, πράγματα ή καταστάσεις ανόμοιες.

- **Λειτουργία:** Έκφραση ζωηρών συναισθημάτων. Η αντίθεση είναι ένα αριστοτεχνικό μέσο για την αντιπαραβολή λέξεων ή φαινομένων, τα οποία μέσα από την αντιδιαστολή τους φωτίζουν τις αντίπαλες δυνάμεις που συχνά συνυφαίνονται και εναρμονίζονται στην ανθρώπινη ζωή. Με την αντίθεση ο συγγραφέας κάνει αισθητές τις ακραίες και δραματικές καταστάσεις που διέπουν την ανθρώπινη ύπαρξη.

Παραδείγματα:

α) «στα μάτια της τα ολόμαυρα και στα χρυσά μαλλιά της» (Δ. Σολωμός, «Κρητικός»)

β) «Τα πάθη πλιο δεν κιλαδεί το πικραμένο αηδόνι,

αμέ πετά πασίχαρο, μ' άλλα πουλιά σιμώνει.

γ) «Τις Εστιάδες τις σεμνές μα κολασμένες» (Ι. Γρυπάρης)

δ) «Μα πιο πολύ μιλώ για τους ψαράδες / Π' αφήσανε τα δίχτυα τους και πήραν τα βήματά Του / Κι όταν Αυτός κουράστηκε αυτοί δεν αποστάσαν / Κι όταν Αυτός τους πρόδωσε αυτοί δεν αρνηθήκαν / Κι όταν Αυτός δοάστηκε αυτοί στρ (Μ. Αναγνωστάκης)

ε) «στην άχαρη ζωή την ανεκπλήρωτη / μένα η ζωή πληρώθη' (Μ. Πολυδούρη)

στ) «Είναι από μαύρη πέτρα κι είναι απ' όνειρο κι έχει λοστρόμο αθώο, ναύτη πονηρό» (Ο. Ελ)

ζ) Ο ένας οικοδόμησε τα τείχη και ο άλλος τα κατεδάφισε.

3. Αντίφραση: (η λιτότητα, η ειρωνεία και ο ευφημισμός)

Κατά την αντίφραση μια λέξη ή φράση παίρνει τη θέση κάποιας άλλης που έχει παρόμοια ή και αντίθετη με αυτή σημασία.

Είδη αντιφράσεως:

- ✱ α) **Λιτότητα:** Όταν μια λέξη εκφράζεται από την αντίθετή της συνοδευόμενη από άρνηση.

- **Λειτουργία:** Περιορίζει τις θετικές ή αρνητικές εντυπώσεις που θα προκαλούσε η αρχική λέξη.

Παραδείγματα:

Η φθορά δεν ήταν καθόλου μικρή (ήταν μεγάλη). // Πέρασε όχι λίγη ώρα. // Σήμερα ξόδεψα όχι λίγα (αντί: πολλά) // Όχι αδύνατος (αντί: παχύς) // «ήκουσε θόρυβον όχι μικρόν... (Α. Π. «Η Φόνισσα»)

β) Ειρωνεία: Είναι μια μορφή διπλής γλώσσας.

ι) Λεκτική: Όταν κάποιος λέει κάτι που δεν εννοεί, δηλαδή η σημασία των λεγομένων έρχεται σε αντίθεση με τις λέξεις. Χρησιμοποιούνται με προσποίηση λέξεις ή φράσεις που έχουν εντελώς διαφορετική ή και αντίθετη σημασία από τη φαινομενική.

- Λειτουργία: αποτύπωση και δημιουργία έντονων συναισθημάτων (από τον χαριεντισμό, τον αστείσμό και την περιπαικτική διάθεση μέχρι την αποδοκιμασία, τον ψόγο, τον θυμό, τη σάτιρα, τον σαρκασμό και τον χλευασμό).
- Προκαλεί ευθυμία (όταν είναι καλοπροαίρετη και «λεπτή»). Διακωμωδεί, σατιρίζει, επικρίνει, επιπλήττει, μειώνει, περιφρονεί στάσεις και συμπεριφορές, εξαγνίζει, εξευγενίζει.

Βασικά εκφραστικά μέσα της λεκτικής ειρωνείας είναι:

- Η παράθεση επιθέτων
- Η χρήση λόγιων όρων και τύπων της καθαρεύουσας σε συνδυασμό με τύπους της δημοτικής
- Η επιλεκτική χρήση της ομοιοκαταληξίας
- Η εμφατική στίξη
- Οι απροσδόκητες λεξιλογικές συνάψεις, οι αντιθέσεις κλπ.

Παραδείγματα:

α) Έξυπνος που είσαι! (= τι κουτός που είσαι)

β) Τι ωραία συμπεριφορά! (=τι άσχημη συμπεριφορά)

γ) Ωραία τα κατάφερες! (= πολύ άσχημα τα έκανες)

δ) «Ποιος ξέρει τι μεγαλεπήβολο σχέδιο συνέλαβε πάλι το πονηρό μυαλό τους». (Γ.Ιωάννου «Στου Κεμάλ το σπίτι»)

ε) «Κι επειδή σε τέτοια ηλικία δεν ήταν πια βολετό να μάθουν να σκοτώνουν ανθρώπους πολιτισμένα» (Ηλίας Βενέζης, «Το νούμερο 31328»)

στ) «Έπινα και έκλαιγα...με την τρίτη σκιά...κανείς από τους τρεις μας δεν κατάλαβε ότι τραγουδούσαμε το «Βροντάει ο Όλυμπος, αστράφτει η Γκιώνα». Δεν είμαστε σε θέση να ξέρουμε αν ήταν επιτραπέζιο άσμα ή αντάρτικο».

ζ) «Η μητέρα μου, η κυρά-Ελευθερία της γεγονιάς είναι μοδίστρα. Έτσι κάθεται από το πρωί μέχρι το βράδυ στο σπίτι ράβοντας. Ζωή κι αυτή! Να σου ρχονται όλες οι χοντρές της γεγονιάς και να νομίζουν ότι είναι ΤΑ μοντέλα. Και να φωνάζουν ότι το ρούχο τις παχαίνει.

(Β. Παπαθεοδώρου, «Στη διαπασών»)

η) Είστε υπέρ ή κατά; / Έστω απαντήστε μ' ένα ναι ή μ' ένα όχι. / Το έχετε το πρόβλημα σκεφτεί / Πιστεύω ασφαλώς πως σας βασάνισε / Τα πάντα βασανίζουν στη ζωή / Παιδιά γυναίκες έντομα βλαβερά φυτά χαμένες ώρες / Δύσκολα πάθη χαλασμένα δόντια Μέτρια φιλμ. Κι αυτό σας βασάνισε ασφαλώς / Μιλάτε υπεύθυνα λοιπόν. Έστω με ναι ή όχι.
(Μ. Αναγνωστάκης)

Η ειρωνική διάθεση του ποιητικού υποκειμένου αισθητοποιείται με την αποστροφή σε β' πληθυντικό πρόσωπο και τη «βεβαιότητα» του αφηγητή («Πιστεύω ασφαλώς πως σας βασάνισε»), όπως και την εμφατική επανάληψη της ίδιας φράσης, η οποία όμως υπονοεί το ακριβώς αντίθετο, την αδιαφορία για τα πραγματικά προβλήματα. Η ειρωνική διάθεση αποδίδεται εξάλλου και με την παράθεση εντελώς ανόμοιων και ποιοτικά διαφορετικών προβλημάτων, χωρίς καμία ιεράρχηση και αξιολόγησή τους, με την οποία ο ποιητής καυτηριάζει την ισοπεδωτική αντιμετώπισή τους.

θ) «Σταύρωσον σταύρωσον αλαλάζουν τα κρεοπωλεία οι ψησταριές κι οι φούρνοι» (Κ.Δημ)
Μέσα από τον απροσδόκητο συνδυασμό εκκλησιαστικού λεξιλογίου («Σταύρωσον σταύρωσον») με τα υποκείμενα του ρήματος «αλαλάζουν» («τα κρεοπωλεία οι ψησταριές κι οι φούρνοι») καυτηριάζεται ο συμβολισμός του συμβολικού και πνευματικού νοήματος του Πάσχα.

ii) Ειρωνεία καταστάσεων:

Σημαντικότερη όψη της είναι η γνωστή μας από το αρχαίο δράμα τραγική – δραματική ειρωνεία, κατά την οποία ο ήρωας αγνοεί μια πραγματικότητα ή μια αλήθεια που γνωρίζουν οι αναγνώστες, οι οποίοι αντιλαμβάνονται την πλάνη στην οποία βρίσκεται ο ήρωας.

- Λειτουργία: Διεγείρει την αγωνία του αναγνώστη για την εξέλιξη.
- Προκαλεί συμπάθεια για τον ήρωα.
- Επιτείνει τη δραματική ένταση της αφήγησης και τη συγκίνηση του αναγνώστη, ιδίως όταν συνδυάζεται με αμφισβήσια: ο ήρωας, θύμα των καταστάσεων και της μοίρας, αναφέρει κάτι που αληθεύει αλλά με διαφορετικό τρόπο από αυτόν που αντιλαμβάνεται ο ίδιος.

Παραδείγματα:

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το διήγημα του Γ. Βιζυηνού «Ποίος ήτο ο φονεύς του αδελφού μου»: ο Κιαμήλη, ο δολοφόνος, σκοτώνει κατά λάθος τον Χρηστάκη, τον αδελφό του αφηγητή, νομίζοντας ότι είναι κάποιος άλλος. Αγνοώντας την ταυτότητα του θύματός του, δέχεται βοήθεια από τη μητέρα του, η οποία επίσης αγνοεί ότι ευεργετεί τον δολοφόνο του παιδιού της. Γεμάτος ευγνωμοσύνη ο Κιαμήλης συμμετέχει στις προσπάθειές της να ανακαλύψει τον φονιά. Έτσι, φράσεις της μητέρας όπως «ο φτωχός μας ο Χρηστάκης δεν ευρίσκει ησυχία, μόνο παλεύει μες στο μνήμα του όσας φορές νιώθει το φονιά του να πατή τα χώματα» δεν έχουν μόνο μεταφορική, όπως νομίζει η ηρωίδα, αλλά και κυριολεκτική σημασία.

κατ' ευφημισμόν

γ) Ευφημισμός: Μια δυσοίωνη, απαγορευμένη ή γενικά πολύ αρνητικά φορτισμένη λέξη ή φράση αντικαθίσταται με μια άλλη που έχει εντελώς αντίθετη σημασία.

- **Λειτουργία:** Περιορίζει ή αποκρύπτει τις αρνητικές εντυπώσεις.

Παραδείγματα:

- Ππαράπλευρες απώλειες (αντί: θάνατος αμάχων)
- Κέντρα φιλοξενίας μεταναστών (αντί: στρατόπεδα συγκέντρωσης μεταναστών)
- Εκσυγχρονισμός και αναδιάρθρωση της εταιρίας (αντί: απολύσεις εργαζομένων)
- Εύξεινος Πόντος (αντί: άξενος = αφιλόξενος)
- Ειρηνικός Ωκεανός (αντί: «τρικυμιάδης»)
- Γλυκάδι (αντί: «ξύδι»)

4. Αντονομασία: Όταν αντί για τα προσηγορικά ονόματα βάζουμε κύρια και αντί για τα κύρια βάζουμε προσηγορικά ή αντί για τα κύρια και προσηγορικά βάζουμε άλλη συνώνυμη ή ισοδύναμη λέξη ή περίφραση.

Παραδείγματα:

Κύρια αντί για προσηγορικά:

- Μαικήνας (αντί: προστάτης των γραμμάτων)
- Κροίσος (αντί: πάρα πολύ πλούσιος)
- Ούννοι: αντί επιδρομείς

Προσηγορικά αντί για κύρια:

- Ο πορθητής (αντί: ο Μωάμεθ)
- Ο εθνικός ποιητής (αντί: ο Σολωμός)
- Ο Γέρος του Μοριά (αντί: ο Κολοκοτρώνης)
- «Ο γιος της καλογριάς» (αντί: ο Καραϊσκάκης)

5. Έμφαση: Όταν ένα στοιχείο του λόγου τονίζεται με οποιοδήποτε τρόπο, ώστε η προσοχή του αναγνώστη να εστιάζεται σ' αυτό.

Παραδείγματα:

«Ω, κακό που με βρήκε μεγάλο! / Το παιδί μου, γιατρέ, το παιδί μου!» (η θέση των λέξεων)

6. Σχήμα κατεξοχήν: Όταν η σημασία μιας λέξης «στενεύει», περιορίζεται και εκφράζει κάτι συγκεκριμένο, μια μόνο ορισμένη έννοια. Ειδικότερα, ενώ μια λέξη φανερώνει σύνολο ομοειδών στοιχείων, η σημασία της στενεύει, για να δηλώσει μόνο ένα από αυτά αποκλειστικά. Ακόμα και μια φράση μπορεί να χρησιμοποιείται με περιορισμένη τη σημασία της.

Παραδείγματα: -Η Πόλη καταλήφθηκε από τους Τούρκους το 1453 (ενν. μόνο η Κωνσταντινούπολη)

-«Γιατί είναι θέλημα Θεού η Πόλη να τουρκέψη» [«Της Αγια-Σοφιάς»]

-ο ποιητής (ενν. μόνο ο Όμηρος)

-ο κυβερνήτης (ενν. μόνο ο Καποδίστριας)

-Ο Κύριος είπε... (ο Χριστός, ο Ιησούς)

-...όπως είπε και ο φιλόσοφος (ο Αριστοτέλης)

-«Μην είδετε την ομορφιά που την Κοιλάδα αγιάζει; (Δ. Σολωμός, «Ο Κρητικός»).

7. Κλιμακωτό: Διάφορα γεγονότα, αντικείμενα, πρόσωπα, έννοιες, εικόνες, ιδέες ή συναισθήματα παρουσιάζονται σε κλίμακα ανιούσα ή κατιούσα,

- Λειτουργία: Αισθητοποιείται μια βαθμιαία κλιμακωτή αύξηση ή μείωση της έντασης, της διάρκειας κτλ.

Παραδείγματα:

-«Ακούω κούφια τα τουφέκια / ακούω σμίξιμο σπαθιών / ακούω ξύλα, ακούω πελέκια / ακούω τρίξιμο δοντιών» (Δ. Σολωμός)

-«Πέρασαν μήνες, πέρασε χρόνος, πέρασαν δυο χρόνια, πέρασαν τρία...και το καράβι πουθενά δεν εφάνηκε...» (Α. Παπαδιαμάντης)

-«Ήτον απόλαυσις, όνειρον, θαύμα» (Α. Παπαδιαμάντης, «Όνειρο στο κύμα»)

-«λευκό βουνάκι πρόβατα – η πεταλούδα – το σκουληκάκι – η πέτρα – το χορτάρι» (Δ. Σολ.)

(Τα περιγραφόμενα πράγματα παρουσιάζονται κλιμακωτά από τα έμψυχα στα άψυχα, από τα μεγάλα στα μικρά)

8. Μεταφορά: Η λέξη δεν χρησιμοποιείται με την κυριολεκτική της σημασία.

Ανάμεσα στις δύο σημασίες (κυριολεκτική και μεταφορική) υπάρχει μια μικρή ή μεγάλη ομοιότητα, που επιτρέπει μαζί με τα συμφραζόμενα την κατανόηση της νέας μεταφορικής σημασίας.

SOS
Δες
(Λειτουργία)

Λειτουργία:

- Συντονίζει ανάφορες εικόνες διαθερματώνοντας και διαφορώνοντας ανθρώπους ευχετεροϋς.

- Προβάλλει μια ομοιότητα.
- Φωτίζει παραστατικά ένα στοιχείο
- «Διευρύνει» τη σημασία μιας λέξης ή φράσης, προσδίδοντάς της «νέο» νόημα, που βοηθά στη δημιουργία μιας «νέας» πραγματικότητας, αυτής που προβάλλει το λογοτεχνικό κείμενο.
- Ο πομπός επιδιώκει κατά κανόνα να διεγείρει συναισθήματα (αισιοδοξία, θαυμασμό, ευφορία, ανησυχία, αγωνία κτλ.), καθώς η χρήση της μεταφοράς συνδέεται με τη συγκινησιακή και την ποιητική λειτουργία της γλώσσας.
- Προσδίδει πλούτο, βάθος, δύναμη, ζωντάνια, εκφραστικότητα και παραστατικότητα στον λόγο.

Παραδείγματα :

- (φύλλο δέντρου: κυριολεξία) φύλλο χαρτιού // φύλλο διπλωμένου υφάσματος

- (πέτρινη σκάλα: κυριολεξία) πέτρινη καρδιά

- «Αργά κι ονείρατα **σκληρά** την ξαναζωντανεύουν» (Δ. Σολωμός, «Ο Κρητικός»)

- «Γλυκύς βορράς» (Β. Κορνάρος, «Ερωτόκριτος») // - «Στη συνείδησή μου έσταξα λεμόνι» (Ο. Ελύτης)

- «Όλοι μασάνε μια μπουκιά ουρανό κάτω απ' την πίκρα τους» (Γ. Ρίτσος)

- «ένιωθε γερή την αρματωσιά μιας αγάπης» (Γ. Σεφέρης)

- «Πρώτη φορά **ανοίγεται** η Ανδριανή στην κόρη της και μάλιστα μπροστά σε κόσμο»

(Π. Μάρκαρης, «Σεμινάρια φονικής αγάπης»)

- «Η αγκαλιά του **φωλιά**, η παλάμη του **κομπρέσα** στο μέτωπό της και αυτή δεν μπορούσε να συγκρατηθεί άλλο, για πρώτη φορά **λυνόταν** στα δάκρυα παρουσία τρίτου.» (Ι.Κ. «Χίλ. ανάσες»)

- **Κάλπικη** αγάπη (ψεύτικη) // **Μέθυσε** από ευτυχία (είναι πολύ ευτυχισμένος) // Το βάρος των ετών // Ο χειμώνας της ζωής // Τα γελαστά λιβάδια // Τα πρόσχαρα ακρογιάλια // Είχε **πέτρινη** καρδιά // Η καρδιά του ήταν πέτρα

Σ.Σ: Μεταφορά γίνεται:

α) Από έμψυχα σε έμψυχα: «Σου είναι αυτός μια **αλεπού!**»

β) Από έμψυχα σε άψυχα: «Κάτω βαθιά έπαλλε **η καρδιά της γης**»

γ) Από άψυχα σε έμψυχα: «Ο Κώστας είναι **χρυσό παιδί**»

δ) Από ενέργεια σε άλλη ενέργεια: «Η μοίρα **πλέκει συμφορές**»

9. Μετωνυμία : Όταν χρησιμοποιείται:

α) Το όνομα του δημιουργού αντί για το δημιούργημά του

Παραδείγματα:

-Ο Όμηρος (αντί η Ιλιάδα και η Οδύσσεια) → Διάβασα Όμηρο

- «Διαβάστε το Σολωμό» (αντί τα ποιήματα του Σολωμού) [Γ. Ψυχάρης, «Ρόδα και μήλα»]

«Όπου κι αν σας βρίσκει το καλό, αδελφοί, / όπου και να θολώνει ο νους σας / μνημονεύετε Διονύσιο Σολωμό / και μνημονεύετε Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη (Ο. Ελύτης) (δηλαδή τα κείμενα του Δ. Σολωμού και του Αλ. Παπαδιαμάντη)

-Θα διαβάσω Αριστοτέλη (αντί: Ηθικά Νικομάχεια)

β) Το όνομα του εφευρέτη αντί για την εφευρέσή του

Παραδείγματα:

-Ο Ήφαιστος (αντί η φωτιά)

-Συνεννοούνται με τον Μαρκόνη (αντί τον ασύρματο τηλεγράφο)

γ) Αυτό που περιέχει κάτι αντί για το περιεχόμενό του και αντίστροφα

Παραδείγματα:

-Τον ζηλεύει όλη η τάξη (αντί: οι μαθητές)

-Οι Κορίνθιοι καταστράφηκαν από τον σεισμό (αντί: η Κόρινθος)

-Η Αθήνα γλεντάει (αντί: οι Αθηναίοι)

-«Η αίθουσα είχε βουβαθεί» (αντί: το κοινό στην αίθουσα) [Χ. Γιανναγκιχάρα, «Λίγη ζωή»]

-Κάτσε να πιούμε ένα ποτήρι (αντί: κρασί)

-Το σχολείο (αντί: οι μαθητές) αναστατώθηκε από την είδηση.

-Το πανηγύρι ήταν πολύ κι ο τόπος ήταν λίγος (αντί: οι πανηγυριώτες ήταν πολλοί)

δ) Το αφηρημένο αντί για το συγκεκριμένο και το αντίστροφο

Παραδείγματα:

-Είσαι λεβεντιά (αντί: λεβέντης)

-Το δίκαιο (αντί: οι δικαστές)

-Οι καλλιτέχνες προάγουν τη ζωή (αντί: η καλλιτεχνία)

-Ο νόμος (αντί: οι δικαστές) τον αντιμετώπισε με επιείκεια.

-Χαριτωμένη συντροφιά μου λέει να τραγουδήσω (Χαριτωμένοι σύντροφοι)

(ε) Το αποτέλεσμα αντί για την αιτία

Παράδειγμα: Η αδικία τιμωρείται (αντί: ο άδικος)

Λειτουργία: Αποδίδει με πυκνότητα τα νοήματα.

Καθιστά το ύφος ποιητικό και πυκνό.

10. Οξύμωρο (ή: παραδοξολογία): Όταν συνεκφέρονται δύο έννοιες αντιφατικές, οι οποίες στην πραγματικότητα είναι ασυμβίβαστες και ασυνδύαστες, ώστε η μία ν' αποκλείει την άλλη.

• Λειτουργία: Αναδεικνύει αντιφατικές πτυχές/νοήματα του ίδιου πράγματος.

Η αντίφαση αίρεται, εάν διακρίνουμε τη συγκεκριμένη λειτουργία των λέξεων

Παραδείγματα:

-Ζωντανοί νεκροί: «ζωντανοί» βιολογικά αλλά «νεκροί» ως προς την ενεργητικότητα

-«Ελεύθεροι πολιορκημένοι»: «πολιορκημένοι» σωματικά αλλά «ελεύθεροι» ψυχικά

-«Κλείσε τα μάτια σου αν θες να Τον δεις» φράξε τα αυτιά σου, να Τον ακούσεις»: (Ν. Καζαντζάκης, «Ο φτωχούλης του θεού»): «Κλείσε τα μάτια», για να μπορέσεις να δεις αυτό που δεν φαίνεται με τα μάτια (εδώ τον Θεό)

-«Έτρεμε το δροσάτο φως στη θεικά θωριά της» (Οξύμωρο: δροσάτο φως, αν ληφθεί υπόψη ότι το φως αποτελεί πηγή θερμότητας)

-«Ο Κόσμος ο μικρός, ο Μέγας!» (Ο. Ελύτης)

-«Έσβησε η άσβηστη Φωτιά» (Ι. Γρυπάρης)

-«Θα μείνω πάντα ιδανικός κι ανάξιος εραστής» (Ν. Καββαδίας)

-«αγγελικό και μαύρο φως» (Γ. Σεφέρης, «Κίχλη – Το φως»)

-«καλότυχοι νεκροί» (Λ. Μαβίλης, «Λήθη»)

-Σπεύδε βραδέως // -Δώρον άδωρον

SOS

11. Παρομοίωση: Όταν για να τονίσουμε μια ιδιότητα ενός προσώπου ή ενός πράγματος ή μιας ιδέας, το συσχετίζουμε με κάτι άλλο πολύ γνωστό, που έχει την ίδια ιδιότητα σε μεγαλύτερο βαθμό και είναι πιο συγκεκριμένο και σαφές. Παρομοίωση γίνεται και ανάμεσα σε καταστάσεις καθώς και ανάμεσα σε ενέργειες. Στην παρομοίωση υπάρχουν δύο όροι, ο πρώτος, ο οποίος συγκρίνεται, και ο δεύτερος, προς τον οποίο γίνεται η σύγκριση.

αναφορικό
μέρος

δεικτικό
μέρος

~~✱~~
SOS

Η παρομοίωση αρχίζει με τις λέξεις: σαν, καθώς, όπως // με τις φράσεις: λες και, θαρρείς και // με το σαν να, όταν έχουμε υποθετική παρομοίωση.

Σ.Σ.: Η παρομοίωση μοιάζει με τη μεταφορά αλλά, κατά τον Αριστοτέλη, είναι αισθητικά αμεσότερη, ελκυστικότερη και έχει μεγαλύτερη πυκνότητα. Στην παρομοίωση έχουμε μια σύγκριση φανερή, ενώ στη μεταφορά η σύγκριση είναι λανθάνουσα.

Λειτουργία :

- Προβάλλει μια αναλογία.
- Προβάλλονται οι βαθύτερες σχέσεις μεταξύ των πραγμάτων ή αποκαλύπτεται μια νέα διάσταση ανάμεσα σε δύο συγκρινόμενες καταστάσεις.
- Φωτίζει ένα στοιχείο (πρόσωπο, πράγμα, κατάσταση) συνδέοντάς το με οικείες στον αναγνώστη καταστάσεις. Επιτρέπει την ευκολότερη κατανόηση και ερμηνεία των παραλληλισμών, εφόσον γίνεται σε σχέση με κάτι οικείο, γνωστό και εύληπτο, δηλαδή εύκολα κατανοητό στον αναγνώστη.
- Προσδίδει ζωντάνια, αμεσότητα και παραστατικότητα στον λόγο καθιστώντας πιο εύληπτο το περιεχόμενο.
- Συχνά αποβλέπει στη συγκίνηση και την αισθητική απόλαυση του αναγνώστη.

Παραδείγματα : -Ο Αχιλλέας όρμησε στη μάχη σαν λιοντάρι

-«Ύπνε, που παίρνεις τα μικρά, έλα πάρε και τούτο» / μικρό μικρό σου το 'δωκα, μεγάλο φέρε μου το» / μεγάλο σαν ψηλό βουνό, ίσιο σαν κυπαρίσσι»

-«Ως τρέμει το καρυόφυλλο, να τρέμει το γιοφύρι, / κι ως πέφτουν τα δεντρόφυλλα, να πέφτουν οι διαβάτες» (Δημοτικό)

-«Και θα σβήσεις καθώς σβήνουνε λιβάδια / από μάισσες φορτωμένα με γητειές (Κ. Παλαμάς)

-«Χωρίς ποσώς γης, ουρανός και θάλασσα να πνένε / ουδ' όσο κάν' η μέλισσα κοντά στο λουλουδάκι» (Δ. Σολωμός)

-«Δεν ήταν άνθρωπος με λεπτά αισθήματα και ευαισθησίες» η καρδιά του ήταν σκληρή σαν πέτρα.»

-«Στην ουρά που στεκότανε για το ψωμί, λέγανε κάτι γυναίκες πως ένας Γερμανός έσπασε το χέρι ενός αγοριού, γιατί είχε κλέψει ένα καρβέλι. Το 'πιασε έτσι με τα δυο του χέρια, σα να 'τανε σανίδι, το χτύπησε πάνω στο γόνατό του, και κρακ, το τσάκισε στα δυο.» (Α. Ζέη)

-«Μια ξενιτιά η πατρίδα σου./Σαν έρωτα που τον ζητάς μόνο για να τον χάσεις»(Π.Μπουκάλα)

-«Ήτον θερμόαιμος και ανήσυχος ως πτηνόν του αιγιαλού» (Αλ. Παπαδ., «Όνειρο στο κύμα»)

-«...ο ουρανός του δειλινού γυαλίζει σαν μαρμελάδα βερίκοκο» (Ι. Καρυστ., «Χίλιες ανάσες»)

-«Χρειαζόμουν ένα φίλο και, μια και δεν έβρισκα κανέναν πρόθυμο να μου κάνει παρέα, έπλασα τον Ανδρέα. Όπως ο θεός έπλασε την Εύα για να μην είναι μόνος του ο Αδάμ στον Παράδεισο.»
(Μαρούλα Κλιάφα, «Η ιστορία ενός νεαρού gamer»)

-«Μια θάλασσα μέσα μου σα λίμνη γλυκόστρωτη / και σαν ωκεανός ανοιχτή και μεγάλη.»

-Καρδιά σαν πέτρα. // -Τρέχουν εδώ, τρέχουν εκεί και κάνουν σαν αηδόνια.

SOS *

12. Προσωποποίηση: Η απόδοση ανθρώπινων ιδιοτήτων σε έμψυχα, σε άψυχα ή αφηρημένες έννοιες και ιδέες.

- Λειτουργία: Χαρίζει ζωντάνια και κίνηση σε άψυχα πράγματα ή αφηρημένες έννοιες και κάνει τον λόγο ζωντανό, παραστατικό και πρωτότυπο.
- Υλοποιεί το φανταστικό (μη ρεαλιστικό) στοιχείο της αφήγησης
- Προβάλλει την αξία/κύρος/ρόλο/ ενός αντικειμένου/ζώου/έννοιας ή έναν συμβολισμό.

Παραδείγματα:

-Στο μυθιστόρημα της Αγγ. Δαρλάση «όταν έφυγαν τ' αγάλματα», τα αγάλματα του Μουσείου παρουσιάζονται ως άνθρωποι που επικοινωνούν με τη μικρή ηρωίδα («Κάπου μακριά στο βάθος είδα τη Σφίγγα να χαμογελάει με το γνωστό της μισοχαμόγελο».

Με την προσωποποίηση αυτή υλοποιείται το φανταστικό στοιχείο της αφήγησης και προβάλλεται η αξία των αγαλμάτων (είναι ζωντανά στοιχεία του σήμερα και όχι απλές πέτρες από το παρελθόν).

-«Ο Όλυμπος και ο Κίσαβος, τα δυο βουνά μαλώνουν» (Κλέφτικο δημοτικό τραγούδι)

-«Ο ουρανός ολόκληρος αγρίκαε σαστισμένος» (Δ. Σολωμός, «Ο Κρητικός»)

-«Στων Ψαρών την ολόμαυρη ράχη / περπατώντας η Δόξα μονάχη»

-«Φωτιά ωραία φωτιά μη λυπηθείς τα κούτσουρα»

-Το αηδόνι καλημέρισε χαρούμενα την αυγή.

-Κλαίνε τα δέντρα, κλαίνε τα βουνά

Σ.Σ.: Συναντάται συχνά στα δημοτικά τραγούδια: είναι πολύ συνηθισμένο να αποδίδονται ανθρώπινες ιδιότητες ή ακόμα και η ικανότητα της ομιλίας στα άψυχα και κυρίως στα στοιχεία της φύσης.

13. Σχήμα συναισθησίας: Συμφύρονται δύο διαφορετικές αισθήσεις.

Παραδείγματα:

-«δροσάτο φως» (συμφύρεται η αφή με την όραση) [Δ. Σολωμός, «Ο Κρητικός»]

-«Η κωδωνοκρουσία του φωτός μας υποδέχεται» (συμφύρεται η ακοή με την όραση)
[Γ. Ρίτσος, «Εαρινή Συμφωνία»]

14. Συνεκδοχή: Όταν μια λέξη δεν σημαίνει κυριολεκτικά εκείνο που κατά πρώτο λόγο φαίνεται αλλά κάτι άλλο σχετικό. Οι κυριότερες περιπτώσεις είναι:

α) Το ένα αντί για πολλά ομοειδή

Παραδείγματα:

-«Χαίρεται ο Τούρκος στ' άλογο κι ο Φράγκος στο καράβι» (οι Τούρκοι – οι Φράγκοι)

-Ο Έλληνας είναι φιλότιμος (αντί: οι Έλληνες)

-Τούρκος το τριγυρίζει χρόνους δώδεκα (αντί: Τούρκοι)

-«που αγνάντευεν Αγαρηνό» (αντί: Αγαρηνούς) [Δ. Σολωμός, «Ο Κρητικός»]

β) Το μέρος αντί για το όλο ή αντίστροφα

Παραδείγματα:

-Κάθε βρύση και φλάμπουρο, κάθε κλαδί και κλέφτης (αντί: κάθε δέντρο) [Δημοτικό, «Του Όλυμπου και του Κίτσαβου»]

-Ένα πανί ψαρόβαρκας

γ) Η ύλη αντί για το αντικείμενο που κατασκευάζεται από αυτήν

Παραδείγματα:

- Έχει πολύ χρυσάφι πάνω της (αντί: χρυσαφικά)

-«Να τρώει η σκουριά το σίδερο κι η γης τον ανδρειωμένο» (αντί: τα σιδερένια όπλα) (Κλέφτικο)

δ) Το όργανο αντί για την ενέργεια που παράγεται από αυτό

Παραδείγματα:

-Πάρε το μάτι του αιτού και τ' αλαφιού το πόδι (αντί: την εξυπνάδα και την ταχύτητα)

-«Αχός βαρύς ακούγεται, πολλά τουφέκια πέφτουν» (αντί: τουφεκιές) [«Της Δέσπωσης Μπότση»]

-«Τρία τουφέκια του 'δωσαν, τα τρία αράδα αράδα» (αντί: τρεις τουφεκιές του 'δωσαν)

- • Το **εικονιζόμενο** πρόσωπο **αντί** για την **εικόνα** του
- π.χ. «Φλωριά ρίχνουν στην Παναγιά» (αντί: στην εικόνα της Παναγιάς και στις εικόνες των αγίων) [«Των Κολοκοτρωναίων»]
- • Το **όργανο** **αντί** για τον **χρήστη**
- π.χ. «Έφευγαν οι Τούρκοι σαν λαοί το Παργινό τουφέκι». (αντί: τους Παργινούς πολεμιστές) [Της Πάργας]
- • Το **φαινόμενο** που ακολουθεί μια **ενέργεια** **αντί** για την **ίδια** την **ενέργεια**
- π.χ. «Έμεινε ο διάκος στη φωτιά με δεκοχτώ λεβέντες» (αντί: στη μάχη) [«Του Διάκου»].
- ✱ • **Λειτουργία**: Αποδίδει τα νοήματα με **πυκνότητα**. Καθιστά το ύφος **ποιητικό** (και **πυκνό**). Ζωηρός (και **πυκνός**) λόγος.

15. Υπερβολή : Όταν χρησιμοποιούνται λέξεις ή φράσεις που ξεπερνούν σημασιολογικά το συνηθισμένο και το πραγματικό.

- **Λειτουργία**: Η δημιουργία **ισχυρής εντύπωσης**.
- Προβάλλεται **εντονότερα** και **πιο εντυπωσιακά** μια κατάσταση ή ένα συναίσθημα.
- Προσδίδει στον λόγο **έμφαση**, **ζωντάνια**, **παραστατικότητα**, **ενέργεια**.
- Σ.Σ. : **Μπορεί να δημιουργεί αποτέλεσμα ειρωνικό ή κωμικό**.

Παραδείγματα: -Έφαγα όλο τον κόσμο να σε βρω.// -«Μόνο γιατί μ' αγάπησες γεννήθηκα»

-«κι από τη θλίψη την πολλή κι οι πέτρες εραγίσαν»

-«Σα δύο βουνά είναι οι πλάτες του, σαν κάστρο η κεφαλή του»

-«Στο έμπα χίλιους έκοψε, στο έβγα δυο χιλιάδες,

και στο καλό το γύρισμα κανέναν δεν αφήνει»

(Δημοτικό)

-«Με χίλιες βρύσες χύνεται, με χίλιες γλώσσες κρένει» (Δ. Σολωμός, «Ελεύθ.Πολιορκημένοι»)

-«Όποιος πεθάνει σήμερα, χίλιες φορές πεθαίνει» (Δ. Σολωμός, «Ελεύτεροι Πολιορκημένοι»)

-Ασε, εκατό ασκήσεις μου έβαλε για αύριο!

-«Τότε από φως μεσημερνό η νύχτα πλημμυρίζει»

(Δ. Σολωμός, «Ο Κρητικός»)

B. ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΤΑΣΗ

SOS *

1. **Ασύνδετο:** Παρατίθενται στη σειρά όμοιοι όροι ή όμοιες προτάσεις χωρίς την ύπαρξη συνδέσμων. Χωρίζονται μεταξύ τους με κόμμα.

• Λειτουργία: Προσδίδει πυκνότητα στον λόγο.

• Δημιουργείται μια ιδιαίτερη ένταση στον λόγο, ο οποίος αποκτά κίνηση, ζωντάνια, (ζωηρότητα), παραστατικότητα, αμεσότητα και γρήγορο ρυθμό.

• Επιτυγχάνεται η δραματοποίηση και προκαλείται συναισθηματική φόρτιση.

(⇒ Προσδίδει στο ύφος και τον τόνο χαρακτήρα λιτό, κοψτό, σφγτό (ελλει-
πτικάς λέχους), ζωτανό, άμεσο, παραότατικό, δυναδνηματικό
Παραδείγματα: φοραόμένο)

-Μας πρόσφεραν μήλα, καρύδια, σύκα, σταφύλια, ό,τι αγαπάει η καρδιά σου.»

-«Ήτον απόλαυσις, όνειρο, θαύμα»

(Αλ. Παπαδιαμάντης, «Όνειρο στο κύμα»)

-«Γάνω απ' τα δάση, τα βουνά, τα νέφη, τους αγέρες...»

(Κάρολος Μποντλέρ, «Ανάταση»)

-«Δυσκολοχώριστα, πουλιά, αγόρια, ανθοί, κοράσια, / τα λόγια στα φιλιά απαλά, τα στόματα κεράσια»

-«μια γλυκιά λάμψη, ένα φως γαλάζιο, είχε περιχυθεί στο πρόσωπό του»

-«Το ντουφέκι ανάβει, αστράφτει, λάμπει, κόφτει το σπαθί»

(Δ Σολωμός)

-«Ποιοι, πώς, πότε ανέβηκαν την άβυσσο; Ποιες, ποιων, πόσων οι στρατιές;

(Ο. Ελύτης)

-«Ήχος συρτός, συλλογιστός, συνέρημος»

(Κ. Δημουλά)

-«Πού δουλεύεις τώρα; -Σ' ένα μεταλλείο. Είμαι, να ξέρεις, καλός μινιδόρος (=εργάτης μεταλλείου)• καταλαβαίνω από μέταλλα, βρίσκω φιλόνα (φιλόνα = φλέβα κοιτάσματος ενός μετάλλου), ανοίγω γαλαρίες, κατεβαίνω σε πηγάδια, δε φοβούμαι. Δούλευα καλά, έκανα τον αρχιεργάτη, παράπονο δεν είχα.»

(Ν. Καζαντζάκης)

-«Μα τι την έπιανε κι όποτε ο παππούς Λεωνίδας ξεκινούσε να της πει κάτι σχετικό με την ιστορία της οικογένειας και την λοιπή συνομοταξία, οι Μικρασιάτες έχουν πολύ αγέρωχο ήθος, οι Μικρασιάτες είναι πολύ καθαροί, κάθε εβδομάδα ασβέστωμα του αποχωρητηρίου για τα μικρόβια και της κάμαρας για τους κοριούς, αυτή, ένα μάτσο νεύρα της εφηβείας, τον κατακεραύνωνε.»

(Ιωάννα Καρυσιάνη, «Χίλιες ανάσες»)

(Δες Πολυσύνδετο) *

*

2. **Κύκλος:** Μία πρόταση, μία περίοδος, μία αφηγηματική ενότητα, μια στροφική ενότητα ή ένα ποίημα αρχίζει και ολοκληρώνεται με την ίδια λέξη ή φράση ή στίχο κτλ.

(Όταν ένα ολόκληρο αφήγημα αρχίζει και τελειώνει με την ίδια φράση, μιλάμε για κυκλική δομή του αφηγήματος).

- Λειτουργία: Εξαιρείται ο επαναλαμβανόμενος όρος (έμφαση).
- Προσδίδει μια άρτια οργάνωση και ισορροπία στο κείμενο.
- Έμφαση σε μια κεντρική ιδέα.

Παραδείγματα:

-«Σταθήτε αντρείά σαν Έλληνες και σαν Γραικοί σταθήτε» (Δημοτικό, «Του Διάκου»)

-«Μοναχή το δρόμο επήρες, εξανάλθες μοναχή» (Δ. Σολωμός, «Ύμνος εις την Ελευθερίαν»)

-«Δεν τραγουδώ παρά γιατί μ' αγάπησες / στα περασμένα χρόνια./ Και σε ήλιο, σε καλοκαιριού προμάντεμα/και σε βροχή, σε χιόνια, / δεν τραγουδώ παρά γιατί μ' αγάπησες (Μ. Πολυδούρη)

-«Αφησέ με νάρθω μαζί σου / λίγο πιο κάτω, ως τη μάντρα του τουβλάδικου, / ως εκεί που στρίβει ο δρόμος και φαίνεται / η πολιτεία τσιμεντένια κι αέρινη, ασβεστωμένη με φεγγαρόφωτο,/ τόσο αδιάφορη κι άυλη / τόσο θετική σαν μεταφυσική / που μπορείς επιτέλους να πιστέψεις πως υπάρχεις και δεν υπάρχεις / πως ποτέ δεν υπήρξες, δεν υπήρξε ο χρόνος κι η φθορά του. / Αφησέ με νάρθω μαζί σου.» (Γιάννης Ρίτσος, «Η σονάτα του σεληνόφωτος»)

3. Ομοιοτέλεuto ή ομοιοκατάληκτο: Όταν διαδοχικές προτάσεις ή στίχοι (αλλά και μέσα στην ίδια πρόταση ή στον ίδιο στίχο) τελειώνουν με λέξεις που έχουν την ίδια κατάληξη.

(Στην παραδοσιακή ποίηση το σχήμα αυτό ονομάζεται ομοιοκαταληξία.)

50 S
A
• Λειτουργία: Προσδίδει μουσικότητα στο ύφος.

Παραδείγματα:

-«Τον πύργο πύργο πάει και γυροβολάει» («Του κάστρου της Ωριάς»)

-«Και βογκάει και βαριά μοιρολογάει»

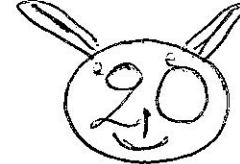
-«Άκρα του τάφου σιωπή στον κάμπο βασιλεύει.

Λαλεί πουλί, παίρνει σπυρί κι η μάνα το ζηλεύει»

(Δ. Σολωμός, «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»)

(«Φωτιά ωραία φωτιά καίγε μας / λέγε μας τη ζωή»

(Οδυσσέας Ελύτης, «Ήλιος ο Πρώτος»)

«Ένα φεγγάρι πράσινο, μεγάλο, / Που λάμπει μες στη νύχτα, - τίποτ' άλλο.

Μια φωνή που γρικιέται μες στο σάλο / Και που σε λίγο παύει, - τίποτ' άλλο.

Πέρα, μακριά, κάποιο στερνό σινιάλο / Του βαποριού που φεύγει, - τίποτ' άλλο.

Και μόνο το παράπονο μεγάλο, / Στα βάθη του μυαλού μου, - Τίποτ' άλλο.»
(Ναπολέον Λαπαθιώτης)

-«...η μύτη της έγινε μελένια, τα χείλη της καραμελένια, τα αυτάκια της βελουδένια, τα μάτια της όμως παρέμειναν γυάλινα και παγωμένα» (Γ. Μανιώτης, «Γράψε κι εσύ ένα παραμύθι, μπορείς»)

SOS

4.® Παρήχηση: Επανάληψη ενός συγκεκριμένου φθόγγου (κυρίως συμφώνου) σε διαδοχικές λέξεις.

- Λειτουργία: Επιτυγχάνεται: Η ενίσχυση της εικόνας με το αντίστοιχο αισθητικό αποτέλεσμα: δημιουργία ακουστικών εντυπώσεων
- Η φωνητική αρμονία, η μουσικότητα SOS
- Η έμφαση
- Το λεκτικό παιχνίδι
- Η αποκάλυψη υπονοούμενων σημασιών και σχέσεων μεταξύ των ομολογων όρων.

Παραδείγματα:

-«Τρανή λαλιά, τρόμου λαλιά, ρητή κατά το κάστρο» (Δ. Σολωμός, «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»)

-«λαλεί πουλί παίρνει σπυρί κι η μάνα το ζηλεύει» (Δ. Σολωμός, «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»)

-«Τα μάτια η πείνα εμαύρισε• στα μάτια η μάνα μνέει» (Δ. Σολωμ. «Ελ. Πολ.») (παρήχηση του μ)

-«το οποίοι εισεχώρει μορμυρίζον, χορεύον με ατάκτους φλοίσβους και αφρούς, όμοιον με το βρέφος το ψελλίζον» (παρήχηση του ρ και του λ) (Αλ. Παπαδιαμάντης, «Όνειρο στο κύμα»)

-«έτσι λευκή...στη λευκή μου φλόγα, στη λευκότητα του σεληνόφωτος» (παρήχηση του λ)

(Γιάννης Ρίτσος, «Η Σονάτα του σεληνόφωτος»)

-«Εάν τον Πάριν τελικά δέχεται να τον πάρεις, χαρά θα πάρωμε εμείς, θα πάρει και ο Πάρις.

-«Ο σιγαλός αιγιαλός εγέλα γάλα όλος» (παρήχηση του γ και του λ)

-«Ανάκουστος κελαϊδισμός και λιποθυμισμένος» (παρήχηση του σ)

-«Ήχος συρτός, συλλογιστός, συνέρημος» (παρήχηση του σ)

(Κ. Δημουλά)

✓ 5. **® Παρονομασία (ετυμολογικό σχήμα):** Ομόηχες ή ομόρριζες λέξεις τίθενται η μία κοντά στην άλλη.

- Όπως και στην παρήχηση
- Λειτουργία: Επιτυγχάνεται: Η ενίσχυση της εικόνας με το αντίστοιχο αισθητικό αποτέλεσμα: δημιουργία ακουστικών εντυπώσεων
 - Η φωνητική αρμονία
 - Η μουσικότητα
 - Η έμφαση
 - Το λεκτικό παιχνίδι
 - Η αποκάλυψη υπονοούμενων σημασιών και σχέσεων μεταξύ των ομολογων όρων.

Παραδείγματα:

-«Σκλάβος ραγιάδων έπεσες και ζεις ραγιάς ραγιάδων»

-«Να 'μουν κλέφτης να τα κλέψω / κουρσευτής να τα κουρσέψω»

-Πέταξα ένα φόρεμα πολυφορεμένο

-«Ραίνουν οι ακακίες γύρα / περίγυρα τα μύρα»

(Ιωάννης Γρυπάρης, «Σάπια»)

(**®**) Στο Συντακτικό της Νέας Ελληνικής: «Η παρονομασία ή παρήχηση ή ετυμολογικό σχήμα: Το σχήμα αυτό δημιουργείται, όταν λέξεις ομόηχες, συνήθως συγγενικές ετυμολογικά, τοποθετούνται η μια κοντά στην άλλη.

π.χ. Τραγούδι τραγουδήστε μου, χιλιοτραγουδημένο

Πήραν την Πόλη, πήραν την, πήραν την Σαλονίκη

Τρανή λαλιά, τρόμου λαλιά, ρητή κατά το κάστρο

Ραίνουν οι ακακίες γύρα περίγυρα τα μύρα»)

6. **® Πολυσύνδετο:** (Είναι αντίθετο από το ασύνδετο) Δύο ή περισσότεροι ομοειδείς όροι ή φράσεις συνδέονται με παρατακτικούς συνδέσμους (συμπλεκτικούς ή διαχωριστικούς).

- Λειτουργία: Συσώρευση
- Πολλαπλότητα
- Ενεργητική απαρρίθμηση. Τονίζονται όλα τα μέλη της σύνδεσης.
- Ένταση ή έμφαση // Συναισθηματική φόρτιση στον λόγο.

Παραδείγματα:

- «Οι κλέφτες επροσκύνησαν και γίνηκαν ραγιάδες,

κι άλλοι φυλάγουν πρόβατα κι άλλοι φυλάγουν γίδια»

-«Μ' άδραχνεν όλη την ψυχή και να 'μπει δεν ημπορεί ο ουρανός κι η θάλασσα κι ακρογιαλιά
κι η κόρη.» (Δ. Σολωμός, «Ο Κρητικός»

-«Κι η προσευχή κι ο πειρασμός κι η δύναμη κι η αστένια» (Δημοτικό τραγούδι)

-«Λάλησε, Σάλπιγγα! κι' εγώ το σάβανο πινάζω

Και σχίζω δρόμο και τα αχνούς αναστημένους κράζω» (Δ. Σολωμός, «Ο Κρητικός»

«Μ' έπαιρνε κοντά της είτε στον κήπο είτε στη βιβλιοθήκη είτε στο δωμάτιό της και μου διάβαζε
αυτή από βιβλία γαλλικά»

-«Δεν έβλεπα μήτε το κάστρο, μήτε το στρατόπεδο, μήτε τη λίμνη, μήτε τη θάλασσα, μήτε τη γη,
μήτε τον ουρανό»

-«Εμείς• οι Αλεξανδρείς, οι Αντιοχείς, / οι Σελευκείς, κι οι πολυάριθμοι / επίλοιποι Έλληνες
Αιγύπτου και Συρίας, / κι οι εν Μηδία, κι οι εν Περσίδι, κι όσοι άλλοι (Κ. Π. Καβάφης)

-«Αγνάντεψε το καράβι που έφευγε, κι έκλαψε πικρά κι έπεσαν τα δάκρυά της στα κύματα• και
τα κύματα επικράθησαν, κι εφάρμακώθηκαν, και θύμωσαν, κι αγρίεψαν κι εθέριεψαν...και στο
δρόμο τους που ηύραν το καράβι, έπνιξαν τον άνδρα της Φλανδρώς, κι έγινε αγυρισιά
του...Και το Φλανδριώ ήρθε και ξαναήρθε σ' αυτόν τον έρμο γιαλό κι εκοίταζε κι αγνάντευε...κι
επερίμενε, κι εκαρτερούσε, κι απάντεχε... (Α. Παπαδιαμάντης)

(® Στο Συντακτικό της Νέας Ελληνικής: «Συγγενικό σχήμα είναι η έμφαση:

«Θέλει και την πίτα ολόκληρη και το σκύλο χορτάτο»)

✓ 7. Πρωθύστερο: Τοποθετείται στη σειρά του λόγου πρώτο εκείνο που
χρονολογικά και λογικά είναι δεύτερο (αντιστροφή της φυσικής σειράς των
γεγονότων).

- ✓ Λειτουργία: Εξαίρεται η πρώτη πράξη ως σπουδαιότερη.

Παραδείγματα:

- 1 - «Χτενίστηκε, ελούστηκε και στο σεργιάνι βγήκε»
- «Εγδύθη ο νιος και άλλαξε κι έβγαλε το ζουνάρι»
1 - «Μάη μου, Μάη δροσερέ, κι Απρίλη λουλουδάτε»
- «Ξεντύθη ο νιος, ξεζώστηκε και στο πηγάδι μπήκε» (Παραλογή)
- «Όμως κοντά στην κορασιά που μ' έσφιξε κι εχάρη» (Δ. Σολωμός, «Ο Κρητικός»)

8. Υπερβατό: Όταν παρεμβάλλονται μία ή περισσότερες λέξεις ανάμεσα σε δύο λέξεις, οι οποίες έχουν μεταξύ τους στενή λογική και συντακτική σχέση (αναστροφή της φυσικής σειράς των λέξεων).

- Λειτουργία: Καθιστά πιο πολύπλοκο το ύφος
- Εξαιρείται η έννοια των αποχωριζόμενων όρων
- Προσδίδει ποιητικότητα/ ρυθμό SOS
- Εξυπηρετεί το μέτρο σε ένα ποίημα

Παραδείγματα:

- Εφάρμοσε τους ισχύοντες από τους νόμους κανονισμούς.

- Έτσι πήρε η αλεπού το στάρι η πονηρή.

- «Πίνω το ωριοστάλαχτο της πλάκας το φαρμάκι»

1 - «Άκρα του τάφου σιωπή στον κάμπο βασιλεύει» (αντί: άκρα σιωπή) (Δ. Σολωμός, «Ελ. Πολ.»)

1 - «²νάρκης του ³άλγους ⁴δοκιμές» (αντί: δοκιμές νάρκης του άλγους) [Κ. Π. Καβάφης, «Μελαγχολία του Ιάσωνος Κλεάνδρου ποιητού εν Κομμαγενή 595μ.Χ.»]

- Άφησε το κάστρο κι έφυγε απολέμιστο» (αντί: άφησε το κάστρο απολέμιστο κι έφυγε)

[Ι. Μακρυγιάννης, «Απομνημονεύματα»]

- «Κάποια χρυσή, λεπτότατη στους δρόμους ευωδία» (Κ. Καρυωτάκης)

- «Χιλιάδες παραλάβαινες τσουβάλια σόγια» (Ν. Καββαδίας)

9. Χιαστό: Δύο λέξεις ή φράσεις που αναφέρονται σε δύο προηγούμενες τίθενται στην πρόταση με αντίστροφη σειρά (χιαστί).

Στο χιαστό σχήμα τέσσερις όροι (λέξεις ή φράσεις) σχηματίζουν συμμετρικά ζεύγη, στα οποία ο 1^{ος} όρος του 1^{ου} ζεύγους αντιστοιχεί (σε φωνολογικό, μορφολογικό, συντακτικό, σημασιολογικό επίπεδο) στον 2^ο όρο του 2^{ου} ζεύγους, ενώ ο 2^{ος} όρος του 1^{ου} ζεύγους αντιστοιχεί στον 1^ο όρο του 2^{ου} ζεύγους. Το σχήμα επανάληψης με αντιστροφή που προκύπτει ($\alpha - \beta : \beta' - \alpha'$) λέγεται χιαστό σχήμα, γιατί η αντιστοιχία αυτών των δύο ζευγών, αν γραφούν το ένα κάτω από το άλλο σε δύο στίχους, δίνει το σχήμα Χ.

Λειτουργία: Τονίζονται ιδιαίτερα (έμφαση) οι όροι που επαναλαμβάνονται.

Παραδείγματα:

- «Η Γκιώνα (1) λέει της Λιάκουρας (2) κι η Λιάκουρα (3) της Γκιώνας (4)» (Δημοτικό)
- «Περάσαμε κάβους πολλούς, πολλά νησιά...»
- «Αφήνει η μάνα το παιδί και το παιδί τη μάνα»
- «Μέρα και νύχτα περπατεί, νύχτα και μέρα λέγει»
- «Όταν σε βλέπω, χαίρομαι, λυπούμαι, όταν σε χάσω»
- «Το Σούλι κι αν προσκύνησε, κι αν Τούρκεψεν η Κιάφα»
- «Του δέντρου και του λουλουδιού που ανοίγει και λυγάζει» (Δ. Σολωμός, «Ο Κρητικός»)
- «Την κοίταζε ο βαριόμοιρος, μ' εκοίταζε κι εκείνη» (Δ. Σολωμός, «Ο Κρητικός»)
- «Μες τις παινεμένες χώρες, Χώρα παινεμένη»
- «Σίγμα πλάι σε γιώτα, γιώτα κοντά σε σίγμα» (Κ. Δημουλά)

(Αναστροφή (ή επαναστροφή): Όταν μια πρόταση αρχίζει με την ίδια λέξη με την οποία τελειώνει η προηγούμενή της.

π.χ. α. «Μη μπιστευθείς στην ξενιτιά κι η ξενιτιά είναι ψεύτρα».

β. Ψάλλει ο κύκνος• ο κύκνος απ' αλάργα ψάλλει»

Αναστροφή θεωρείται και η αλλαγή της φυσικής σειράς των λέξεων ή των προτάσεων είτε για να δοθεί έμφαση είτε για να δοθεί ιδιαίτερο νόημα σε όλη την πρόταση.

π.χ.- «Στον κόσμο την αγάπη σου πάρα πολύ μη βάνεις»

-«χιλιάδες παραλάβαινες τσουβάλια σόγια» (Νίκος Καββαδίας, «KuroSiwo»)

-«Και των μαλλιώνε της / τ' ωραίο πλήθος / πόνου στο στήθος / λάμπει ξανθό» (Δ Σ, «Η Αγν»)